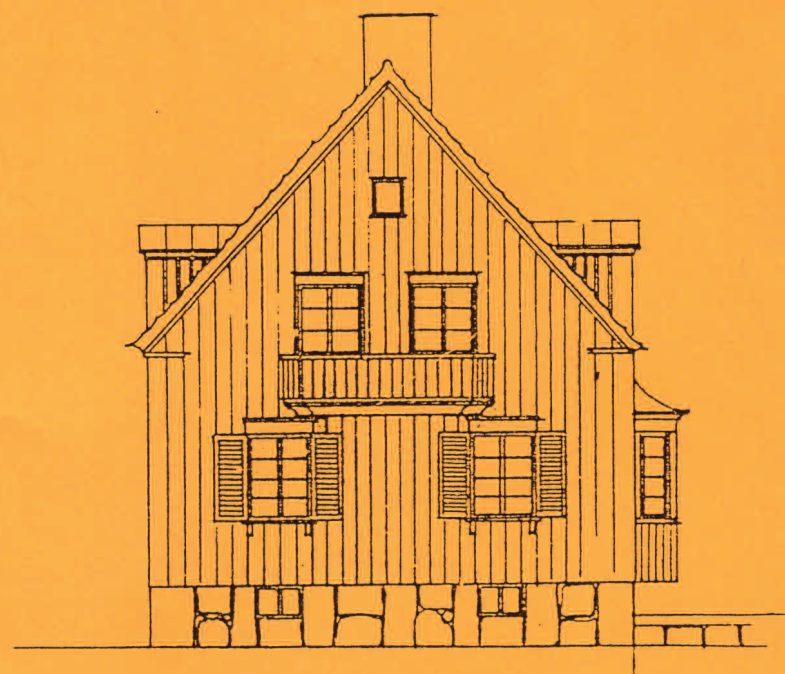

Stockholms Universitet
Historiska Institutionen
B-Uppsats HT 2002
Tomas Tullberg Grupp B1
Handledare: Jens Rydström

ÄPPELVIKENS FÖRVANDLING I FRÅN LANDSBYGD TILL VILLASTAD

En undersökning om vilka som bosatte sig i Äppelviken
på 1920-talet, med jämförelser för åren 1960 och 1990

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida
INLEDNING	
Syfte	2
Bakgrund	2
Frågeställningar	3
Avgränsningar	4
Källor och metod	4
Tidigare forskning	4
Definitioner	5
Källkritik	7
UNDERSÖKNINGEN	
<i>SITUATIONEN 1930</i>	
Antal, åldersstruktur och proveniens	8
Skolutbildning	9
Socialgrupper	9
Hembiträden	10
Kvinnans ställning	11
<i>JÄMFÖRELSE MED 1960 OCH 1990</i>	
Antal och åldersstruktur	12
Proveniens	14
Socialgrupper	14
Kvinnas ställning	16
AVSLUTANDE SAMMANFATTNING	17
KÄLLOR OCH LITTERATURFÖRTECKNING	19
BILAGA	20

Vinjettbild: "Ritning till nybyggnad å tomt nummer 7 i kvarteret Eldtången, Äppelviken"
(Mårdvägen 16), Stockholm 6 april 1923, Paul Gustafsson.

INLEDNING

SYFTE

Mycket har skrivits om hur Bromma, inklusive Äppelviken, bebyggdes i början av 1900-talet. Mest har det då skrivits om själva bebyggelsen, områdets arkitektoniska utformning och uppbyggnaden av dess infrastruktur. Syftet med denna uppsats är att komplettera dessa bilder med att undersöka *vilka* det var som flyttade ut till Äppelviken på 1920-talet. Den allmänna beskrivningen menar att det var tjänstemannaklassen som flyttade ut till Äppelviken. Stämmer detta och i så fall hur såg denna klass ut? Stod sig samma bild 1960 och 1990?

BAKGRUND

Under slutet av 1800-talet ökade Stockholms befolkning snabbt. Under åren 1860 – 1910 mer än tredubblades befolkningen.¹ Detta ledde till en så svår bostadsbrist att staden blev tvungen att expandera utanför malmarna. Stadens förvaltning och då främst stadsingenjör Herman Ygberg tog initiativet till att förvärva ett antal lantegendomar i stadens närhet för att trygga stadens vidare utveckling.² Staden ville behärska exploateringsverksamheten och lättare kunna kontrollera att man fick den standard man önskade.³

Den första egendomen som inköptes var Enskede år 1904. Detta följdes av flera markköp och 1908 hade turen kommit till Alvik och Äppelviken.⁴ Äppelviken inkorporerades tillsammans med resten av Bromma med Stockholms stad 1916. En första stadsplan för Äppelviken godkändes 1910. 1911 påbörjades gatu- och anläggningsarbetena. 1913 började byggnadsverksamheten av själva villorna. Under det första världskriget avstannade dock byggnadsverksamheten nästan helt och återupptogs inte förrän på 1920-talet.⁵ Redan från början var man inriktad på att området främst skulle bebyggas med friliggande enfamiljshus, med vissa hyreshus (2-3 våningar högt) endast vid torgbildningar, spårvägsplatser och dyl.⁶

Äppelviken som stadsdel bildades 1926 och omfattade fram till 1934 såväl Alvik som Stora Mossen, därefter har gränserna varit oförändrade. Äppelviken tillhörde Bromma församling fram till och med 1954. Ett antal stadsdelar i södra Bromma bröts då loss för att bilda Västerleds församling, dit Äppelviken har hört allt sedan dess.⁷

Redan från början fick bebyggelsen i Äppelviken och resten av Bromma en annan karaktär än i Enskede. Husen och tomterna var större, i Äppelviken rörde det sig oftast om 5 rum och kök. Byggbkostnaderna hade också stigit kraftigt och de sämre tiderna gjorde det så gott som omöjligt för låginkomsttagarna att överväga ett husköp i denna stadsdel.⁸ För att underlätta husköpen såldes de flesta med tomträtt på 50 eller 60 år, vilket innebar att köpare inte behövde bekosta dyrbara tomtmark. Vidare bildades Stockholms tomträttskassa, vilket möjliggjorde den nödvändiga kreditgivningen.⁹

I Äppelviken har jag valt att studera utvecklingen vid en enda gata: Mårdvägen, vars första del bebyggdes 1922 – 1924 och senare del 1927 - 1929. Fram till 1934 tillhörde hela gatan Äppelviken, sedan dess är den delad emellan Äppelviken och Stora Mossen.¹⁰

FRÅGESTÄLLNINGAR

Med denna undersökning vill jag söka svaret på vilka de människor var som på 1920-talet flyttade ut till det nya villasamhället i Äppelviken på. Jag vill också få veta hur situationen utvecklades över tiden. Följande frågeställningar vill jag få besvarade:

- Var kom de nyinflyttade ifrån?
- Vilka yrken och vilken utbildning hade de?
- Vilka socialgrupper fanns representerade?
- Hur såg familjerna ut, fanns det inneboende eller andra kategorier som också bodde i husen?
- Fanns det tjänstefolk?
- Hur utvecklades befolkningens sammansättning över tiden, jämförelser med 30 års intervaller?

¹ Barbro Scharp, *Stockholm och kranskommunerna* (Stockholm 1986) sid. V i förordet

² Fredrik Ström (red), *Stor-Stockholms villastäder i ord och bild* (Stockholm 1942) sid. 21

³ Staffan Högberg, *Stockholms historia 2* (Stockholm 1987) sid.260-61

⁴ Arne Dufwa, *Trafik, broar, tunnelbanor, gator – Stockholms tekniska historia* (Uppsala 1985) sid. 8

⁵ Ingemar Johansson, *Stor-Stockholms bebyggelsehistoria* (Värnamo 1991) sid.404

⁶ Fredrik Ström (red), *Stor-Stockholms villastäder i ord och bild* (Stockholm 1942) sid. 21

⁷ Hans Harlén *Stockholm från A till Ö – Västerort* (Stockholm 1999) sid. 353 o 367

⁸ Ingemar Johansson, *Stor-Stockholms bebyggelsehistoria* (Värnamo 1991) sid.404

⁹ Ewa Kron, *Äppelviken och Alvik 1907 – 1927, om arbetet att finna en form för trädgårdsstaden* Uppsats vid Konstvetenskapliga inst. vid Stockholms univ. (Stockholm 1992) sid. 8

¹⁰ Hans Harlén, *Stockholm från A till Ö – Västerort* (Stockholm 1999) sid. 207-208

AVGRÄNSNINGAR

Det skulle vara praktiskt omöjligt att bearbeta hela befolkningen i Äppelviken och därför har jag i denna undersökning begränsat mig till en enda gata i stadsdelen, nämligen Mårdvägen och där följa befolkningsutvecklingen i gatans samtliga villafastigheter (Mårdvägen 6-62 och 5-47). Det rör sig sammanlagt om 48 enfamiljshus och ca 150 – 200 personer. Gatan omfattar i dag egentligen 50 enfamiljshus men två stycken har bortfallit, alla tre undersökningsåren, på grund av tre olika anledningar: a. att alla uppgifter för en viss fastighet saknas b. att fastigheten upplåtits som ålderdomshem eller c. att fastigheten upplåtits som kontor. Undersökningen omfattar bara tre olika år: 1930, 1960 och 1990. År 1930 är valt med hänsyn till två faktorer: dels var det året för en omfattande folkräkning, dels var det första året som alla fastigheterna på gatan var färdigställda och alla familjerna hade flyttat in (husen uppfördes 1922-1929). De senare två perioderna är valda för att få jämna 30 års intervaller. Den första delen av undersökningen är inriktad på hur situationen såg ut 1930, då det också finns mest uppgifter att dra nytta utav. För åren 1960 och 1990 är materialet mer begränsat. Folkräkningen 1960 är gallrad på grundnivån (uppgifter rörande enskilda individer saknas) och 1990 ligger så nära i tiden att vissa uppgifter är sekretessbelagda.

KÄLLOR OCH METOD

De tre källorna som använts i denna undersökning är de följande:

- 1930 års folkräkning, Stockholms stad, Bromma församling, församlingsbok
- 1961 års mantalslängder (som avspeglar situationen år 1960). Stockholms stad, Västerleds församling
- 1990 års fastighetslängder, Stockholms Skattemyndighets arkiv, Västerleds församling

Vad gäller nothänvisningar i själva undersökningen, så avstås ifrån att ett otal gånger hänvisa till dessa källor, då samtliga data ifrån 1930 kommer ifrån 1930 års folkräkning och samma gäller för de andra två källorna.

Undersökningen är av kvantitativ karaktär. Dispositionen är kronologisk vilket faller sig mest naturligt när man skall följa utvecklingen i 30 års intervaller.

TIDIGARE FORSKNING

Någon tidigare forskning angående den befolkning som på 1920-talet flyttade ut till Äppelviken (eller till övriga Bromma heller) har jag inte funnit. Den forskning som gjorts har varit mer inriktad på områdets uppbyggnad och utformning där stadsplaner,

bebyggelseformer, centrumbildningar och utvecklingen av transporter varit viktiga beståndsdelar.

Jag har tagit del av två uppsatser inom detta område, båda ifrån 1990-talet och i från Stockholms universitet:

- Stockholms stads trädgårdsstäder i Bromma , Kulturgeografiska Institutionen 1992, av Lars Victorin
- Äppelviken och Alvik 1907 – 1927, om arbetet att finna en form för trädgårdsstaden, Konstvetenskapliga institutionen 1996, av Ewa Kron

DEFINITIONER

Antalet *hushåll* i denna undersökning är lika med antalet enfamiljshus, alltså 48. I viss statistik klassas en inneboende i en familj som ett extra hushåll men så är alltså inte fallet i denna undersökning.

Vidare ingår i denna undersökning endast de som varit *mantalsskrivna* i de berörda fastigheterna. I de fall där ägarna inte är mantalsskrivna på adressen i fråga har de också blivit exkluderade ur undersökningen.

De personer som ingår i materialet har indelats i tre *ålderskategorier*: barn (upp till 20 år), vuxna (från och med 20 till och med 64 år) och äldre (från och med 65 år). Ett undantag är de *hembiträden* som ingår i undersökningen, de har alla räknats till de vuxna trots att vissa har varit under 20 år. Min logik i detta har varit att de ingår i statistiken endast för att de arbetar för de berörda familjerna och inte för att de är barn hos dem.

När man kommer till de olika grupperna av boende så har jag definierat *inneboende* som personer utan synligt släktskap till familjen och som ej heller arbetar för denna. I 1930 och 1960 års material är inneboende oftast utskrivet, så är ej fallet 1990.

Gatan Mårdvägen låg till en början helt i Äppelviken men är i dag delad emellan stadsdelarna Äppelviken och Stora Mossen. I denna uppsats nämns oftast Äppelviken men undersökningen omfattar gatans alla enfamiljshus, vare sig de ligger i Äppelviken eller Stora Mossen.

Vad gäller analysen av *familjenamn* så har jag gått på mannens namn i första hand, i nästan samtliga fall har den övriga familjen samma namn. Skulle det vara en kvinna (huvudsakligen änkor) som står som familjeförsörjare så används hennes namn i analysen. Tillsammans blir detta 48 namn. Analysen av familjenamn är inte driven speciellt långt och skall i denna undersökning mer betraktas som ett komplement till andra variabler.

Vad gäller *klasstillhörigheten* så har jag utgått ifrån den som Uno Gustafson har beskrivit i sin bok *Industrialismens storstad*.¹¹ Gustafsons undersökning har sin tyngdpunkt på arbetarklassen vilket har gjort det nödvändigt för mig att göra en del modifikationer. Mitt material består till största delen av medelklass och till en mindre del av överklass.

Arbetarklassen finns främst representerad 1930 och då gäller det främst hembiträden. Alla manliga familjeförsörjare har yrkestitel utsatt, detta gäller däremot endast några få kvinnor. Jag har därför valt att föra de gifta kvinnorna till sina mäns socialgrupp, detta gäller även för de änkor som har sin mans yrkestitel utsatt. Endast vuxna ingår i min socialgruppsanalys, detta exkluderar alltså barnen under 20 år. För överklass och medelklass har jag behållit Gustafsons kategorier, dock med flera specificeringar vilket framgår nedan (alla tillägg jag har gjort till Gustafsons uppställning är gjorda i kursiv stil). Funktionärer, arbetare och hushållstjänare har jag slagit ihop till en arbetarklass. Soldatklassen har utgått då det ej fanns någon representant i materialet. Till den ospecificerade gruppen (Övriga) har jag fört 3 underkategorier: studerande, vuxna barn utan titel och änkor (ospecificerade).

Klassindelning som används i undersökningen:

Överklass:

Företagare i större företag, högre tjänstemän, akademiker, officerare, konstnärliga yrken (författare, regissörer, dirigenter), *andra exempel på akademiker: journalist, läroverksadjunkt, statsgeodet, civilingenjör, advokat, arkitekt leg .läkare och tandläkare.*

Medelklass:

Småföretagare, lägre tjänsteman, underofficerare, ingenjör, konstnärliga yrken (skådespelare, musiker, *skulptris*), *andra exempel på medelklass: folkskolelärare, redaktör (ej akademiker), lantmätare, fabrikör, ackvisitör, sjökapten och byråchef.*

Arbetarklass:

Hantverkare, yrkesarbetare, förmän, lärlingar, *andra exempel på arbetarklass: hembiträde, dek.målare, handelsbiträde och stensättare.*

Övriga:

Studerande, vuxna barn utan yrkestitel och änkor utan vidare specifikation.

KÄLLKRITIK

Mantalslängder, fastighetslängder och dylikt betraktas som mycket tillförlitligt material men visst kan felskrivningar ha förekommit. Representativiteten kan diskuteras då jag inte gjort något slumpurval utan i stället byggt min undersökning på uppgifter ifrån en enda gata. Dess bebyggelse av enfamiljshus är dock typisk för området och den omfattar 48 hushåll.

¹¹ Uno Gustafson, *Industrialismens storstad* (Stockholm 1976) sid. 226-227

UNDERSÖKNINGEN

SITUATIONEN 1930

ANTAL, ÅLDERSSTRUKTUR OCH PROVENIENS

År 1930 bor 226 personer i de 48 hushållen på Mårdvägen, vilket i snitt innebär att det bor 4,7 personer i varje hus. Alla är relativt nyinflyttade, de som bott längst på gatan har bott där i 8 år. Den övervägande andelen av de bosatta är i aktiv ålder, 154 personer, medan de äldre, endast uppgår till 4 personer. Barnen, uppgår till 68 stycken.

En övervägande del av hushållen, 35 stycken, har barn under 20 år och i snitt har de 1,9 barn per familj.

Två bidragande orsaker till hushållens storlek var att: a. 35 stycken av hushållen hade anställda som bodde tillsammans med familjen och b. förutom kärnfamiljerna omfattade flera hushåll även andra familjemedlemmar, oftast hustruns syskon eller en åldrig förälder.

De flesta som flyttade in på Mårdvägen, kom närmast ifrån Stockholms innerstad men var födda i landsorten. Tillsammans med de utlandsfödda utgjorde detta en grupp på 60%. Dessa siffror överensstämmer med var Barbro Scharp för fram i sin avhandling Stockholm och kranskommunerna¹², nämligen att endast 40% av stockholmarna under perioden 1850 – 1950 var infödda stockholmare. Man kan också av materialet utläsa att de som kom ifrån landsorten födde sina första barn i Stockholms innerstad. Av de totalt 66 personer som var födda i Stockholms innerstad var över hälften (38 stycken) barn under 20 år.

Tabell 1. Födelseort för de boende på Mårdvägen 1930

Födelseort	Antal
Landsorten (inkl. landsortsstäder)	130
Stockholm (varav 38 barn)	66
Bromma	16
Stockholms övriga förorter	7
Utlandet (varav 2 fr. Tyskland, 2 fr. Danmark, 2 fr. Holland och 1 fr. Ryssland)	7
Summa	226

Källa: SSA 1930 års folkräkning, H 1aaa församlingsboksutdrag, Bromma församling

¹² Barbro Scharp, *Stockholm och kranskommunerna* (Stockholm 1986) sid. 34

SKOLUTBILDNING

Folkräkningen 1930 ger en detaljerad bild av hur skolutbildningen såg ut för dem som bodde på gatan. Den generella uppställningen i 10 olika kategorier går från icke skrivkunniga (kategori 0) till universitetsexamen (kategori 9). I min presentation nedan tar jag bara med de klasser som finns representerade i materialet.

Tabell 2. Statistik över bildningsbakgrund för gatans samtliga vuxna personer.

Utbildning	Antal män	Antal kvinnor	Antal hembiträden
Ingen uppgift	-	1	3
Småskola, folkskola	10	18	25
Folkskolans påbyggnad, lägre specialutbild.	2	4	7
Elementarutbildning, högre specialutbild.	18	31	3
Studentexamen utan efterföljande examen	6	5	-
Examen vid andra högre läroanstalter än uninv.	12	5	-
Examen vid universitet eller jämställda högsk.	7	1	-
Summa	55	65	38

Källa: SSA 1930 års folkräkning, H1aaa församlingsbokutdrag, Bromma församling

Vad man kan utläsa av materialet är att den största gruppen av män och kvinnor boende på Mårdvägen (exkl. hembiträden) har en elementarutbildning, utan att ha avlagt studentexamen. En relativt hög andel av männen (45%) har avlagt studentexamen, för kvinnorna uppgår denna andel till 17%. Även vad gäller avlagda akademiska studier är männen (34%) överrepresenterade jämfört med kvinnorna (9%). För hembiträdena är utbildningsnivån betydligt lägre än för övriga, den största gruppen har endast småskola/folkskola.

SOCIALGRUPPER

Medelklassen är helt dominerande på Mårdvägen 1930 där yrken som tjänsteman, kamrer och folkskolelärare är betydligt vanligare än advokater, arkitekter och läkare även om sådana också förekommer.

Tabell 3. Socialgrupper på Mårdvägen 1930

<i>Socialgrupper</i>	<i>Antal</i>
Överklass	29
Medelklass	72
Arbetarklass (varav hembiträden 38)	48
Övriga (varav studerande 5 och vuxna barn utan titel 4)	9
<i>Summa</i>	158

Källa: SSA 1930 års folkräkning, H1aaa församlingsboksutdrag, Bromma församling

Vad gäller familjenamn (ett per hushåll) så förstärks trenden för att det är medelklassen som flyttat in på Mårdvägen, enligt nedanstående framställning.

Tabell 4. Analys av familjenamn, Mårdvägen 1930

<i>Typ av namn</i>	<i>Antal</i>
Vanliga son-namn, ex: Magnusson, Larsson, Bengtsson.	7
Andra namn som varken är son-namn eller adel (varav 21 stycken är typiska svenska naturnamn, ex: Lindgren, Åkerblom, Grönberg).	41
Svenska adelsnamn	-
<i>Summa</i>	48

Källa: SSA 1930 års folkräkning, H 1aaa församlingsboksutdrag, Bromma församling

HEMBITRÄDEN

En majoritet av hushållen (69%) hade hembiträden år 1930. Totalt var de 38 stycken och i den gruppen ingår också några med snarliknade yrkesbetäckning såsom barnjungfru, kokerska och husföreståndare. Hembiträdena kom i allmänhet ifrån landsorten (35 stycken). Det var relativt vanligt att hembiträdena kom ifrån samma byggd som en av makarna och då i synnerhet frun i huset (totalt nio stycken eller ca var fjärde). Endast två kom ifrån Stockholm och en ifrån utlandet (Ryssland).

Snittåldern uppgick till 24 år, den äldsta var 46 år och den yngsta 15 år. Totalt rörde det sig om åtta hembiträden som var under 20 år. Vad gäller inkomster så var åtta stycken icke

avlönade, de övriga hade en snittinkomst på 831 kronor per år. Detta kan jämföras med en industriarbetare som 1930 tjänade 3.195 kronor eller en hovrättsassessor som tjänade 11.450 kronor per år¹³. Deras skolutbildning var låg och bestod huvudsakligen av folkskolan (se ovan).

KVINNANS STÄLLNING

Mycket i detta material utgår ifrån mannens ställning och yrke, då dessa alltid framgår. Vad gäller de gifta kvinnorna eller änkorna (ingen franskild finns i materialet från 1930) så hade den stora majoriteten ingen titel alls (38 stycken). De med titel uppgick till endast till sju stycken: en folkskolelärarinna, en lärarinna, en kassör, två handelsidkare och en skådespelare. Den sistnämnda var för övrigt gift med skådespelare Thor Modéen på Mårdvägen 28. Antalet kvinnor med egen inkomst eller förmögenhet, exklusive hembiträden, uppgick till åtta personer.

¹³ Lars O. Lagerqvist & Ernst Nathorst Böös, *Vad kostade det? Priser och löner från medeltid till våra dagar.* (Stockholm 1993) sid. 104

ANTAL OCH ÅLDERSSTRUKTUR

Antalet personer i de 48 hushållen sjunker under båda perioderna. Till största delen förklaras minskningen från 1930 till 1960 av bortfallet av hembiträden som går från 38 till 1. Antalet övriga familjemedlemmar (vuxna syskon eller åldriga föräldrar) sjunker också. Tendensen till sjunkande invånarantal är generell i Äppelviken vilket nedanstående jämförelse visar¹⁴. Startåret för stadsdelen är 1934 då tidigare även Alvik och Stora Mossen ingick.

Tabell 4. Befolkningsutveckling Mårdvägen /Äppelviken 1930 – 1990

År	Antal personer på Mårdvägen	Antal personer i Äppelviken
1930/34	226	2676
1960	176 (-23% jämfört med 1930)	2163 (-19% jämfört med 1934)
1990	138 (-39% jämfört med 1930)	1636 (-39% jämfört med 1934)

Källa: Stockholm från A till Ö – Västerort av Hans Harlén (Stockholm 1999) sid.368
SSA 1930 års folkräkning, H 1aaa, församlingsboksutdrag, Bromma församling
SSA 1961 års mantalslängder, Stockholms stad, Västerleds församling
Stockholms skattemyndighets arkiv, Fastighetslängder 1990, Västerleds församling

Antalet barn sjunker under båda perioderna. År 1960 kompenseras detta av att antalet vuxna barn (från 20 år) ökar markant. Det totala antalet barn (under 20 år) sjunker alltså men intressant nog så ökar antalet barn i de hushåll som verkligen har barn, ifrån 1,9 till 2,2 i snitt, över de 60 åren.
Gatans befolkning åldras markant, antalet äldre (från 65 år) ökar från fyra 1930 till 28 personer 1960. Detta kan till en stor del förklaras av att många av de som bor kvar på gatan sedan 1930 (totalt 32 stycken) har passerat 65 års gränsen. År 1990 hade antalet personer som fortfarande bor kvar sedan 1930 minskat till fyra personer, under det att hushåll där samma ägarfamilj bor kvar sedan 1930 är något högre (sex stycken).

¹⁴ Hans Harlén, *Stockholm från A till Ö – Västerort* (Stockholm 1999) sid.368

Tabell 5. Befolkningsstruktur på Mårdvägen 1930 – 1990

	1930	1960	1990
Totala antalet personer	226	175	138
Genomsnittligt antal personer per hushåll	4,7	3,6	2,8
Antal barn (under 20 år)	68	48	40
Antal hushåll med barn	35	24	18
Genomsnittligt antal barn per hushåll	1,4	1,0	0,8
Genomsnittligt antal barn i de hushåll som har barn	1,9	2,0	2,2
Antal vuxna barn (från och med 20 år)	10	28	9
Antal äldre (från och med 65 år)	4	28	20
Övriga familjemedlemmar (syskon, föräldrar)	10	5	1
Antal änkor	1	8	6
Antal hembiträden	38	1	-
Antal inneboende	6	2	6

Källor: SSA 1930 års folkräkning, H 1aaa församlingsboksutdrag, Bromma församling
SSA 1961 års mantalslängder, Stockholms stad, Västerleds församling
Stockholms skattemyndighets arkiv, fastighetslängder 1990, Västerleds församling

PROVENIENS

I takt med Stockholms expansion, så sjunker antalet Mårdvägsbor som är födda på landsorten. Antalet födda i Bromma ökar också över tiden.

Tabell 6. Födelseort för de boende på Mårdvägen 1930 – 1990

Födelseort	1930	1960	1990
Landsorten (inkl. landsortsstäder)	130 (58%)	79 (45%)	41 (30%)
Stockholms innerstad	66 (29%)	48 (28%)	34 (25%)
Bromma	16 (7%)	34 (19%)	32 (23%)
Övriga förorter till Stockholm	7 (3%)	6 (3%)	18 (13%)
Utlandet	7 (3%)	8 (5%)	13 (9%)
Varav: Danmark	2	-	-
Holland	2	-	-
Tyskland	2	4	2
Ryssland	1	-	-
USA	-	2	2
Belgien	-	1	1
Ungern	-	1	-
Finland	-	-	2
Japan	-	-	4
Indien	-	-	1
Sri-Lanka	-	-	1

Källor: SSA 1930 års folkräkning, H 1aaa församlingsboksutdrag, Bromma församling
SSA 1961 års mantalslängder, Stockholms stad, Västerleds församling
Stockholms skattemyndighets arkiv, Fastighetslängder 1990, Västerleds församling

De personer som 1930 är födda i utlandet (sju stycken), kommer samtliga ifrån Europa. År 1960 utökas den europeiska gruppen med USA, antalet utlandsfödda förblir dock konstant. 1990 sker både en ökning av antal utlandsfödda personer och ytterligare geografisk spridning av dessas ursprung: en japansk familj på fyra personer har slagit sig ner på gatan och en familj har adopterat två barn ifrån Indien respektive Sri-Lanka. Annars är Tyskland det enda land som finns representerat alla de tre avläsningsåren. Av samtliga 28 utlandsfödda i materialet, kommer åtta personer (mer än var fjärde utlandsfödd) ifrån Tyskland.

SOCIALGRUPPER

Då yrkestillhörighet inte finns specificerat i materialet ifrån 1990, jämförs endast 1930 och 1960.

Tabell 7. Socialgruppsindelning för Mårdvägen 1930 och 1960

Socialgrupper	1930	1960
Överklass	29	48
Medelklass	72	59
Arbetarklass	48	4
Övriga	9	16
Varav: Studerande	5	4
Vuxna barn utan titel	4	10
Änkor, ospecificerat	-	2
Summa	158	127

Källor: SSA 1930 års folkräkning, H 1aaa församlingsboksutdrag, Bromma församling
SSA 1961 års mantalslängder, Stockholms stad, Västerleds församling

Emellan åren 1930 och 1960 sker en förskjutning emot överklassen, exempelvis så ökar markant antalet läkare/tandläkare och civilingenjörer/överingenjörer (totalt 8 stycken). Arbetarklassen, som år 1930 består huvudsakligen av hembiträden (se ovan under rubrik hembiträden), finns knappast alls representerad år 1960 (endast fyra personer). Då det ej finns några yrken utsatta i materialet för 1990 skulle dock den kortfattade namnanalysen kunna ge någon ytterligare information.:

Tabell 8. Analys av familjenamn på Mårdvägen 1930 – 1990

Typ av namn	antal 1930	antal 1960	antal 1990
- Vanliga son-namn, ex. Björkesson , Wilhemsson och Germundsson.	7	8	5
- Andra namn, som ej är son-namn eller adel (varav typiska svenska naturnamn, som Sjögren, Hallbäck, Malmberg och Lundahl).	41 (21)	38 (27)	41 (15)
- Svenska adelsnamn, ex. Hedenstierna, Ribbing och von Bahr. ¹⁵	-	2	2
Summa	48	48	48

¹⁵ Sveriges Ridderskap och Adelskalender, utgiven av Riddarhusdirektionen (Stockholm 1997)

Källor: SSA 1930 års folkräkning, H 1aaa församlingsboksutdrag, Bromma församlig
SSA 1961 års mantalslängder, Stockholms stad, Västerleds församling
Stockholms skattemyndighets arkiv, Fastighetslängder 1990, Västerleds församling

Det sker inga större förändringar över perioden, dominansen av svenska naturnamn viker 1990, då inslaget av andra namn ökar. Adeln som ej fanns alls på gatan år 1930 finns representerad med två namn både 1960 och 1990.

KVINNANS STÄLLNING

Med bortfallet av titlar 1990 är jämförelsen också här begränsad till 1930 och 1960. Antalet gifta kvinnor med en egen titel är konstant lågt; sju stycken 1930 och sex stycken 1960. Titlar som handelsidkare och folkskolelärarinna år 1930 får dock ge vika för sjuksköterska och lektor år 1960. Resten av de gifta kvinnorna (totalt 38 stycken) hade 1960 titeln fru att jämföra med total avsaknad av titel år 1930. Antalet gifta kvinnor med egen inkomst 1960 uppgick till 22, att jämföra med de åtta som hade egen inkomst eller förmögenhet 30 år tidigare.

En radanmärkning som inte bara hör till kvinnorna är att 1930 fanns det inga fränskilda i materialet, år 1960 var siffran två och 1990 hade antalet fränskilda ökat till sex.

AVSLUTANDE SAMMANFATTNING

I vidsträckt mening kan man definiera en tjänsteman som en ”anställd som inte är arbetare eller tillhör företagsledningen”.¹⁶ En tjänsteman kan alltså i denna bemärkelse både vara anställd av staten och av privata företag, till skillnad ifrån de fria yrkesutövarna.¹⁷

I ovan nämnda beskrivning stämmer befolkningen på Mårdvägen bra in, speciellt 1930, då antalet fria yrkesutövare, som advokater, är mycket lågt. Det är annars en ganska homogen grupp som flyttar in på Mårdvägen: de flesta är i aktiv ålder, de flesta hushåll har barn, de flesta är födda i landsorten och tillhör medelklassen. Utbildningsbilden är mera spridd, t.ex. så har ca hälften av männen relativt låg utbildning (småskola eller lägre specialutbildning) under det att den andra hälften har nått studentexamen eller längre.

Den allmänna uppfattningen är nog att området på 20-talet var fullt med barn (som i de flesta nybyggda områden) och i reala termer stämmer detta då de flesta av hushållen hade barn. Barnen på gatan har sedan blivit färre och färre i reala termer på samma gång som antalet barn, i de hushåll som verkligen har barn, har ökat.

År 1990 ser befolkningsstrukturen mindre homogen ut än 1930, ingen grupp dominerar som tidigare: barnfamiljerna har hamnat i minoritet (18 hushåll av 48 totalt) och de äldre utgör en stor grupp. Vidare har landsorten numera tappat i betydelse vad gäller proveniens: de tre största grupperna är ungefär jämnstora, nämligen landsorten, Stockholms innerstad och Bromma. De tidigare så dominerande familjenamnen baserade på naturnamn har också fått ge vika.

När jag började denna undersökning hade jag inte väntat mig att finna mer än någon enstaka utlandsfödd person år 1930, men i materialet fann jag sju stycken detta år. Det är visserligen en liten grupp men speglar ändå, antagligen till en del, vilka länder som låg medelklassen i Äppelviken nära. Två personer kom vardera ifrån Danmark och Tyskland. Lite mer förvånande är de två personer som kommer ifrån Holland, dock bar en av dessa, en mansperson, ett svenskt namn (Zethraeus). I takt med förbättrade kommunikationer utökades de svenska relationerna till USA starkt efter andra världskriget och detta avspeglas i materialet då det finns flera USA-födda personer 1960 och 1990.

¹⁶ Sten Malmström, Iréne Györki & Peter A. Sjögren, *Bonniers svenska ordbok* (Stockholm 1991) sid. 575

¹⁷ Svensk Uppslagsbok, Band 27 (Malmö 1936) spalt 1193

Den mest radikala förändringen i materialet, enligt min mening, är vad som händer med hembiträdena. Från att ha varit en gängse modell i dessa medelklassfamiljer 1930, så försvinner de så gott som helt till 1960. Bland orsakerna kan jag tänka mig införandet av arbetsavlastande hushållsmaskiner i hemmen så som kylskåpet och dammsugaren, samtidigt som lönen för hembiträden steg relativt sätt.

Hur ser det ut idag, år 2002? Utan tillgång till ny statistik kan man i alla fall konstatera att fastighetspriserna i Äppelviken gått mycket starkt uppåt sedan mitten av 1990-talet. Detta innebär att endast relativt kapitalstarka personer numera kan komma ifråga när det gäller husköp på gatan. Till skillnad emot 30-talet, så bör det idag inte vara möjligt för många lärare att överväga ett husköp på Mårdvägen, med tanke på de skenande fastighetspriserna.

KÄLLOR OCH LITTERATURFÖRTECKNING

KÄLLOR:

- Stockolms Stadsarkiv (SSA), 1930 års folkräkning, H 1aaa församlingsboksutdrag, Bromma församling (Berörda kvarter: Eldtången, Eldstålet, Eldgaffeln, Drottning Kristinas källa, Brandjärnet, Spjället, Eldbranden och Flamman. Berörda gatunummer: Mårdvägen 6 – 62 och Mårdvägen 5 – 47).
- SSA, Mantalslängder 1961, Stockholm stad, Västerleds församling.
- Stockholms Skattemyndighets arkiv, Fastighetslängder 1990, Västerleds församling.

LITTERATURFÖRTECKNING:

- Dufwa, Arne, *Trafik, broar, tunnelbanor, gator – Stockholms tekniska historia* (Uppsala 1985).
- Gustafson, Uno, *Industrialismens storstad. Studier rörande Stockholms sociala, ekonomiska och demografiska struktur 1860 – 1910* (Stockholm 1976).
- Harlén, Hans, *Stockholm från A till Ö – Västerort* (Stockholm 1999).
- Högberg, Staffan, *Stockholms historia 2* (Stockholm 1987).
- Johansson, Ingemar, *Stor-Stockholms bebyggelsehistoria. Markpolitik, planering och byggande under sju sekler* (Stockholm 1991).
- Kron, Ewa, *Äppelviken och Alvik 1907 -1927, om arbetet att finna en form för trädgårdsstaden*, Uppsats vid Konstvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet (Stockholm 1992).
- Lagerqvist, Lars O. & Nathorst Böös, Ernst, *Vad kostade det? Priser och löner från medeltid till våra dagar* (Stockholm 1993).
- Malmström, Sten, Györki, Iréne & Sjögren Peter A. *Bonniers svenska ordbok* (Stockholm 1991).
- Scharp, Barbro, *Stockholm och kranskommunerna. Huvudstadens markförvärv, markanvändning och inkorporeringar 1880 – 1920* (Stockholm 1986).
- Ström, Fredrik (red) *Stor-Stockholms villastäder i ord och bild* (Stockholm 1942)
- Svensk Uppslagsbok Band 27 (Malmö 1936)
- Sveriges Ridderskap och Adelskalender, utgiven av Riddarhusdirektionen (Stockholm 1997).

BILAGA

UPPSTÄLLNING ÖVER FAMILJENAMN PÅ MÅRDVÄGEN 1930, 1960 OCH 1990

Gatunummer	1930	1960	1990
6	Werner	Werner	Bager-Sjögren
8	Lorenzon	Sikén	Hillerud
10	Idén	Idén	Öfwerman
12	Åkerblom	Åkerblom	Åkerblom
14	Jung	Segrell	Gretzer
16	Hallbäck	Tullberg	Tullberg
18	Bergvall	Hedenstierna	Hedenstierna
20	Lind	Germundsson	von Bahr
22	Höglund	Höglund	Höglund
24	Malmqvist	Malmqvist	Palm
26	Flink	Hedenblad	Andersson
28	Modén	Brahme	Brahme
30	Bengtsson	Wilhemsson	Rosén
32	Lindgren	Loberg	Hegnell
34	Larsson	Källander	Skog
36	Swedberg	Kemmer	Kemmer
38	Nordengren	Lundström	Rodin
40	Haettner	Haettner	Blix
42	Zethraeus	Wiklund	Schnipper
44-46	Grönberg	-	Reimers
48	Wünsche	Wünsche	Hellspong
50	Vasseur	Hellgren	Bernstone
52	Rosenqvist	Ribbing	Ullman
54	-	Olsson	Wallin
56	Möller	Möller	Borgsen
58	Hagroth	Hagroth	Hagroth
60	Petterson	Trulsson	Ahnve
62	Törsleff	Schmidt	Landin

Gatunummer	1930	1960	1990
5	Wahlström	Åkerberg	Ekesiöö
7	Johansson	Frödin	Frödin
9	Svennbeck	Körner	Scholander
11	Anjou	Palmqvist	Edfeldt
13	Wadstein	Wadstein	Falk
15	Schröder	Hamrin	Hamrin
17	Bäckström	Waldenström	Waldenström
19	Thylin	Björkesson	Mundt-Petersen
21	Lagerström	Lagerström	Okimoto
23	Källander	Gullfeldt	Olsson
25	-	Lindeborg	-
27	Schotte	Wennberg	Leandersson
29	Runnqvist	Runnqvist	Runnqvist
31	Kullander	Wass	Johansson
33	Magnusson	Magnusson	Magnusson
35	Kaldén	Kaldén	Hughes
37	Johanesson	Jansson	Hedvall
39	Granholt	-	-
41	Spykman	Englesson	Liljestam
43	Lundahl	Lundahl	Lindgren
45	Stephani	Ohlin	Portefaix
47	Öhlund	Malmberg	Stack